

Lärandemål och examinationsform

- en granskning av kursplaner på utbildningsprogrammen vid Göteborgs universitet

Innehåll

	Sida
Förord	3
Inledning	4
Bakgrund	6
Utgångspunkter	7
Genomförande	10
Bortfall	11
Metod	14
Examinerbarhet	14
Operationalisering av "observerbar"	15
Bedömningsinstrument för lärandemål	16
Otydliga examinationsformer	21
Operationalisering av "otydlig"	22
Bedömningsinstrument för examinationsformer	22
Resultat	24
Lärandemål	25
Icke-examinerbara lärandemål	25
Avsaknad av rubriker enligt "Kursplanemallen"	29
Examinationsformer	29
Exemplifierande uppräknig av examinationsformer	29
Otydliga angivna examinationsformer	33
Tenta hemma eller i sal?	36
Avslutande reflektioner	38
Referenser	40
Bilaga: Utbildningsprogram som ingick i undersökningen	41

Förord

Att genomgå en högre utbildning är att satsa på sig själv, men den satsningen är aldrig gratis. Alla Sveriges studenter bekostar sin utbildning med flera år av sina liv, och de allra flesta tar stora lån för att kunna försörja sig under studieåren. Detta gör att landets lärosäten har ett stort ansvar i att se till att de utbildningar som ges är av så hög kvalitet som möjligt.

Ett viktigt sätt att möjliggöra för den enskilde studenten att kvalitetskontrollera sin egen utbildning är att kursplanerna hålls uppdaterade och aktuella, men framförallt att de ger en rättvisande bild av de kurser som erbjuds, att de är formulerade enligt den kursplanemall som är fastställd vid Göteborgs universitet och att de innehåller all information de ska innehålla. Kursplanen är universitetets avtal med sina studenter vad gäller den utbildning som erbjuds och bedrivs. För att studenten, både på förhand och under tiden utbildningen ges, ska kunna veta vilken utbildning som från universitets sida utlovas måste kursplanen hålla hög standard. Brister i kursplanen ställer till det för både studenten och universitetet, och rättsäkerheten sätts ur spel.

GUS har länge upplevt att det finns stora brister i kursplanerna på Göteborgs universitet, bland annat på grund av att många av de studenter med problem i sin utbildningssituation som vänder sig till oss har problem med grund i bristfälliga kursplaner. Detta är anledningen till att vi genomfört den undersökning som ligger till grund för denna rapport. Som rapporten visar, så var vår föraning inte ogrundad, och kvalitén i kursplanerna brister ofta. Många kursplaner vid Göteborgs universitet innehåller stora brister, alltifrån formalia såsom saknat datum för fastställande till, brister i formuleringen av koppling mellan lärandemål och examination. GUS menar att de slutsatser som går att dra från utredningens resultat är av sådan art att Göteborgs universitet snarast bör vidta åtgärder för att säkerställa kvaliteten i kursplanerna. Detta är särskilt viktigt då de förändringar i Högskoleförordningen som träder i kraft vid årsskiftet 10/11 innebär att kursplanernas innehåll avregleras, och lärosätena framöver själva ska besluta om vad som ska ingå i en kursplan. GUS menar att nuvarande reglering utgör en miniminivå som även i fortsättningen måste ligga fast för att säkra studenternas rättssäkerhet och rätt till en god utbildning. Därtill är det uppenbart att Göteborgs universitet måste börja arbeta aktivt med frågan om kursplaner för att i framtiden minimera de kvalitetsbrister som vi kan se idag.

Christina Dackling, ordförande

Linn Raninen, vice ordförande

Göteborgs universitets studentkårer 2010/2011

Inledning

Studenters rättsäkerhet är en stor, mångfacetterad och viktig komponent i en god universitetsutbildning. För att säkerställa en god rättsäkerheten för studenterna genom hela utbildningen måste många olika faktorer samspela. Kursplanerna spelar här en central roll, eftersom det är där kursens examinationsform och lärandemål framgår. Kursplanen ska också ge såväl studenter och presumtiva studenter som lärare och examinatorer tydlig och lättillgänglig information om kursen vilket gynnar studenternas rättsäkerhet. Kursplanens ställning som juridiskt bindande dokument, vilket reglerar studenternas och lärosätets mellanhavanden, ställer också särskilda och höga krav på dess utformning. I och med Bolognaprocessens implementering, som skulle vara färdig 2007-07-01, ersattes de gamla kursplanernas mål av lärandemål. Medan de gamla kursmålen oftast formulerades i termer av vilka kunskaper som kursen syftade till att bibringa studenten med fokus på lärarens åtaganden och prestationer formuleras lärandemålen istället i termer av vilken typ av kompetenser och kunskaper en student ska besitta efter genomgången kurs. Examinationsformen för en kurs ska också vara utformad så att det från lärosätets sida kan säkerställas att en student har uppnått lärandemålen för kursen. I och med examinationsbeslutet går examinator sedan i god för att så skett. Att lärandemålen utformas på ett sätt som tillåter en examinator att fatta sitt examinationsbeslut på goda grunder är en nödvändig komponent i en rättssäker bedömningsprocess. Kursplanernas roll blir också mer framträdande i och med att både studenter och framtida arbetsgivare förväntas kunna använda sig mer aktivt av kursplanens lärandemål/förväntade studieresultat. Vinsten för studenterna är bland annat tydliga och lättillgängliga kravspecificeringar inför och under en kurs. Kursplanen ger även undervisande och examinerande personal formen, förutsättningarna och ramen för hur kursen ska genomföras. Övriga intressenter ska också få tydlig och konkret information om vad en examinerad student kan efter genomgången kurs. Allt detta ställer alltså delvis nya och stora krav på utformningen av kursplanerna. Mot bakgrund av detta har GUS genomfört en undersökning av kursplanerna för första terminen på utbildningsprogrammen vid Göteborgs universitet. I denna rapport redovisas resultaten primärt med utgångspunkt i två aspekter eller delar av kursplanerna:

1. Lärandemålen (kursens förväntade studieresultat)
2. Former för bedömning av studenternas prestationer (kursens examinationsform)

För att kunna bedöma om ett lärandemål är lämpligt eller väl utformat, utifrån alla relevanta hänseenden, krävs många olika kompetenser. Bland mycket annat krävs ingående ämneskunskap. Sådana bedömningar ligger självklart utanför denna undersöknings omfång. Det finns emellertid mer specifika och begränsade sätt att bedöma ett lärandemåls lämplighet som inte kräver någon ämneskunskap. Bolognaanpassningen av den högre utbildningen innebär bland annat att lärandemålen ska vara examinerbara och undersökningen granskar lärandemålen utifrån denna aspekt. Examinationsformernas utformning och lämplighet i förhållande till lärandemålen är också en mångfacetterad fråga. Denna granskning koncentrerar sig på en viktig komponent av hur studenternas prestationer på kursen bedöms, nämligen om det tydligt framgår av kursplanen på vilket sätt kursen examineras. Examinationsformerna anges ofta otydligt och undersökningen visar på förekomsten av formuleringar och uttryck som bidrar till denna otydlighet.

Vid denna genomgång visar det sig att kvaliteten på kursplanerna är ojämn. Genomgången belyser diskrepansen mellan de normer för kursplanernas utformning som kommer till uttryck, såväl i Högskoleverkets tillsynsbeslut som i Göteborgs universitets egna rekommendationer och regler, och de befintliga kursplanernas faktiska utformning. Granskningen visar att flera av bristerna är både utbredda och allvarliga. Förvånansvärt ofta förekommer även språkliga brister, allt ifrån småfel till mycket allvarliga fel. Detta är anmärkningsvärt eftersom slarvfel och språkliga oklarheter borde uppmärksammas om inte av den person som skriver kursplanerna så åtminstone av de organ som fastställer dem. Förklaringen till att slarvfelen passerar kan vara att antalet personer involverade i utformningen är för få i kombination med att kursplanerna sedan fastställs närmast mekaniskt av beslutande organ. Sammantaget är bristerna oacceptabelt många. GUS vill med denna genomgång framhålla att arbetet med kursplanerna är en viktig del av kvalitetsarbetet och studenternas rättssäkerhet och att de kontinuerligt bör uppdateras i linje med kursplanemall och Högskoleverkets rekommendationer för att uppnå en jämnare och högre kvalitet.

Bakgrund

Arbetet som utmynnat i denna rapport startade med att de dåvarande studentkårerna vid konstnärlig fakultet, som nu slagits samman till Konstkåren, efterfrågade en granskning av kursplaner vid konstnärlig fakultet. De brister som framkom vid denna genomgång var så omfattande och allvarliga att de motiverade en mer omfattande granskning av kursplaner vid Göteborgs universitet. Kursplaner inhämtades då från alla fakulteter, primärt från "Kursportalen". Genom dessa granskningar samlades exempel på allehanda brister i befintliga kursplaner in. Resultatet har redovisats vid olika presentationer inom Göteborgs universitet men kommer även att redovisas i en ytterligare rapport som tar upp fler typer av problem än de som redovisas här. Föreliggande rapport¹ baserar sig på en mer systematisk undersökning som initierades med anledning av vad som framkommit i de tidigare granskningarna. Det absoluta antalet brister som påträffades vid dessa genomgångar utgjorde tillräckliga skäl att gå vidare med en mer systematisk granskning. Eftersom vissa brister var av återkommande karaktär föddes idén om en mer kvantitativ granskning i form av en genomgång av alla kursplaner för den första terminen på alla utbildningsprogram, på grund- och avancerad nivå, vid Göteborgs universitet. Kursplanerna granskades nu med fokus primärt på punkterna "Mål", dvs. kursens lärandemål eller förväntade studieresultat och "Former för bedömning", dvs. kursens examinationsform(er). Denna rapport lyfter inte fram alla brister som framkommit vid de föregående granskningarna, utan koncentrerar sig på ett fåtal aspekter.

¹ GUS studentombud, Jonas Gren, Charlotte Larsson och Frida Sandberg har arbetat med undersökningen och ansvarar tillsammans för genomgång och bedömning av kursplanerna utifrån nedan redovisat instrument. Jonas Gren ansvarade vidare speciellt för undersökningens utformning och löptext. Charlotte Larsson ansvarade speciellt för databaser och datakörningar. Beräkningarna är gjorda i PASW (SPSS) och databasen upprättad i File Maker Pro. Frida Sandberg ansvarade speciellt för datainsamlingen.

Utgångspunkter

De normativa utgångspunkterna för undersökningen utgörs, som redan nämnts, primärt av Höskoleverkets påpekanden och rekommendationer i "Tillsynsbesöket vid Lunds universitet 2008" och Göteborgs universitets dokument "Föreskrifter för kursplan och kursplanemall"², nedan kallad "Kursplanemallen". Vidare arbetade Göteborgs universitet, som ett led i Bolognaanpassningen, fram dokumentet "Handledning för kursplanerevidering med anledning av högskolereformen 2007"³ som skulle fungera som ett stöd vid revideringen av kursplaner. I denna skrift framgår följande:

"Alla förväntade studieresultat ska vara mätbara/bedömningsbara och bör också examineras, så att studenter, lärare och arbetsgivare vet att studenter med godkänt på kursen verkligen har nått upp till kraven (det behöver dock inte ske genom en exakt mätning av varje förväntat studieresultat för sig, utan kan ske genom en samlad bedömning). För att inte bara lärarna ska förstå vad som menas med de förväntade studieresultat är det viktigt att de formuleras så att de kan begripas av de studenter som söker kursen. Samtidigt är det en illusion att tro att studenten initialt förstår de förväntade studieresultaten på samma sätt som läraren."⁴

Här framgår tydligt att de förväntade studieresultaten/lärandemålen, förutom att vara begripliga för studenterna, också ska vara "mätbara/bedömningsbara", dvs. att de ska vara examinerbara. Kravet på att lärandemål ska vara examinerbara är ett centralt och återkommande tema i diskussionen om Bolognaanpassningen av kursplaner⁵. För att inom ramen för denna undersökning kunna bedöma huruvida ett lärandemål är examinerbart eller inte krävs en operationalisering av begreppet "icke-examinerbar", vilket alltså kräver att kriterier ställs upp för hur begreppet används inom ramen för denna granskning. Vi återkommer till detta under rubriken "Metod" nedan.

Bolognaanpassningen av kursplanerna vid Göteborgs universitet, så väl som på övriga lärosäten, skulle vara genomförd 2007-07-01. Inför denna anpassning formulerade Göteborgs universitet en handledning för revidering av befintliga kursplaner. I denna handledning ges förslag på hur de olika punkterna i kursplanerna, bland annat

² Se "Föreskrifter för kursplan och kursplanemall", (Dnr G 25 5247/06)

³ Denna skrift finns i två versioner. Här citeras passager ur båda versionerna.

⁴ "Handledning för kursplanerevidering med anledning av högskolereformen 2007", (Dnr. N2 1799/07), s. 5-6)

⁵ Se t.ex. "Att skriva förväntade studieresultat, Stöd för att skriva förväntade studieresultat på kursnivå" från dåvarande NSHU(Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildning).

lärandemålen och formerna för bedömning, bör utformas och vad de bör innehålla. Under dessa punkter anges följande:

"4. Kursens lärandemål - ange kursens mål i form av lärandemål, dvs vilka examinerbara mål studenten ska klara av för att bli godkänd på kursen. Ange lärandemål inom kategorierna kunskap och förståelse, färdighet och förmåga samt värderingsförmåga och förhållningssätt. Använd gärna formuleringen "Efter avslutad kurs ska studenten..."

[...]

7. Former för bedömning - ange formerna för examination samt eventuella obligatoriska moment med krav på närvaro för godkänt resultat. [...]"⁶

Flertalet kursplaner i undersökningen, 67 % (241 av 379), är fastställda/senast reviderade när detta var de aktuella föreskrifterna, alltså före 2009-01-19 då nuvarande kursplanemall beslutades av rektor. Detta tyder på att ett aktivt och kvalitetsdrivande arbete med kursplaner många gånger inte prioriteras. Om alla kursplaner istället skulle revideras så att de uppfyller den nuvarande kursplanemallen skulle den generella kvaliteten på kursplanerna kunna förbättras avsevärt. Som framgår nedan är nämligen nuvarande mall mycket utförligare och tydligare än sin föregångare. Det är inte orimligt att anta att den tidigare handledningens brist på precision är en del av förklaringen till att kursplanerna uppvisar de tillkortakommanden de gör. Tyvärr finns dock tecken på att den nuvarande kursplanemallen inte heller används fullt ut vid kursplanerevideringar utförda efter det att den trätt ikraft.

Den nuvarande kursplanemallen utgår från de befintliga nationella regelverken och är som styrdokument beslutat av rektor en bindande norm. I kursplanemallen finns en rad anvisningar för hur en kursplan ska utformas. När det kommer till punkten om lärandemål/förväntade studieresultat anges följande:

"Kursens mål skall uttryckas i termer av förväntade studieresultat med avseende på vad som ska uppnås för godkänt betyg på kursen. Efter avslutad kurs förväntas studenten kunna: [...] Målen skall vara preciserade och uttrycka progression, d.v.s. grad av fördjupning inom och mellan nivåer. Målen skall preciseras under följande rubriker: 1. Kunskap och förståelse, 2. Färdighet och förmåga, 3. Värderingsförmåga och förhållningssätt."⁷

Vidare föreskrivs det i "Kursplanemallen" att det i kursplanen, under "Former för bedömning", ska anges bland annat:

"Ange formerna för examination samt eventuella obligatoriska moment med krav på närvaro för godkänd kurs. Ange vilken/vilka examinationsformer som används i kursen,

⁶ "Handledning för kursplanerevidering med anledning av högskolereformen 2007" (Dnr. N22 4793/03), s. 7.

⁷ Se "Föreskrifter för kursplan och kursplanemall", (Dnr G 25 5247/06)

vilka moment som eventuellt ingår i examinationen, om examinationen är muntlig/skriftlig, om examinationen sker i form av salstentamen/hemtentamen, om examinationen sker enskilt/i grupp, om hur förnyad tentamen av eventuell frånvaro vid hel/delar av examinationen ska genomföras. [...]”⁸

Vidare gör Högskoleverket följande bedömning i en av sina rapporter:

”Enligt 6 kap. 15 § 9 högskoleförordningen ska formerna för att bedöma studenternas prestationer anges i kursplanen. Syftet med informationen i kursplanen är att studenten ska få information om hur kursen examineras. Mot denna bakgrund är det viktigt att kursplanerna är tydliga. En exemplifierande uppräkningslista eller uttrycket ”normalt” kan därför inte anses ge studenten tillräckligt med information om hur examinationen ska gå till, och kan därmed inte anses vara förenlig med högskoleförordningens bestämmelser.”⁹

Dessa dokument, Kursplanemallen, Handledningen för kursplanerevidering och Högskoleverkets tolkning av högskoleförordningen ger upphov till en uppsättning krav som kursplanerna vid Göteborgs universitet måste leva upp till. Inom ramen för denna undersökning lyfts några av dessa krav fram i utformandet av det bedömningsinstrument som ligger till grund för granskningen av kursplanerna. Som framgår nedan lever många av kursplanerna vid Göteborgs universitet inte upp till dessa krav¹⁰.

⁸ Ibid.

⁹ ”Tillsynsbesöket vid Lunds universitet 2008”, Högskoleverket, Rapport 2009:32 R”, s. 24

¹⁰ I det som följer kommer stundtals följande förkortningar att användas för respektive fakultetsnämnd: Handelshögskolan (Handels), Humanistisk fakultet (Humfak), IT-fakulteten (IT-fak), Konstnärlig fakultet (Konstfak), Naturvetenskaplig fakultet (Natfak), Sahlgrenska akademien (Sahlgrenska), Samhällsvetenskaplig fakultet (Samfak) och dåvarande Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning (UFL). Någon förkortning av Utbildningsvetenskaplig fakultet har inte behövts.

Genomförande

I denna undersökning granskas kursplanerna från första terminen på samtliga utbildningsprogram vid Göteborgs universitet, både på grund- och avancerad nivå. Trots att undersökningen tar sin utgångspunkt i utbildningsprogrammets kursplaner är detta endast en urvalsprincip. Urvalet är inte gjort primärt för att kunna jämföra resultaten mellan fakulteterna utan motiveras istället av följande tre skäl: Genom att använda kursplanerna för utbildningsprogrammets första termin

- uppnås spridning över alla fakulteter och många institutioner över hela universitetet
- granskas kursplaner som en stor andel av universitetets studenter examineras utifrån¹¹
- uppgår antalet kursplaner till en hanterlig mängd, utifrån givna resursmässiga ramar

Inget försök har gjorts att bedöma hur representativa resultaten är för varje fakultets generella standard på kursplaner. Resultatet visar dock på behovet av en översyn av kursplanerna vid alla fakulteter. Det absoluta antalet kursplaner från UFL och Utbildningsvetenskaplig fakultet är också litet. Jämförelser mellan fakulteter bör därför göras med försiktighet. Utbildningsprogrammen bedöms alltså inte som sammanhängande enheter och jämförs inte med varandra i undersökningen. Istället granskas de enskilda kursplanerna som sådana och de klassificeras utifrån vilken fakultetsnämnd som fastställt den/ansvarar för dem och när den senaste revideringen är gjord (före eller efter det att den senaste kursplanemallens trätt ikraft, 2009-01-19).

Kursplanerna är insamlade mellan juni och augusti 2010. Vid några tillfällen har ansvarig personal varit motvillig att lämna ut kopior av kursplaner. Flera gånger har även skälet till varför kopior av kursplanerna begärs ut och vad de skulle användas till efterfrågats. Vid något enstaka tillfälle har vidtalad personal känt sig nödgad att inte lämna ut kursplanen utan att först få klartecken från överordnad. Kursplanerna började begäras ut i juni 2010. I flera fall hänvisades till andra personer som sedan hänvisade

¹¹ Hur stor andel är dock lite oklart. Följande uppskattningar är grova men ger ändå en antydning om förhållandet. Enligt Göteborgs universitets årsredovisning 2009 var andelen helårstudenter i utbildningsprogram 15.230 av totalt 26.370 helårsstudenter. Detta innebär att i storleksordningen knappt 60 % av helårsstudenterna återfinns inom utbildningsprogrammen. En helårsstudent är dock inte en fysisk person. Sett till fysiska individer uppgick antalet nybörjare vid Göteborgs universitet ht-09 till 9450 enligt Högskoleverkets hemsida (se "Statistik om högskolan"). Av dessa började 41 % (3833) på ett utbildningsprogram. Enligt ovanstående grova skattning ingår 15 % (379/2500) av kurserna vid Göteborgs universitet i undersökningen och 41 % av nybörjarna började läsa på första terminen på något av programmen.

tillbaka till den ursprungliga kontakten. I ett flertal fall krävdes upprepade förfrågningar för att få ut kursplanerna, i ett fall ända till mitten av augusti. Detta visar på förvaltningsmässiga brister när det kommer till kunskap om offentlighetsprincipen, utlämnande av allmänna handlingar och myndighetens serviceskyldighet. I några fall fick vi aldrig tag på kursplanerna vilket ledde till ett visst bortfall.

Bortfall

Kursplanerna för första terminen på alla 166 utbildningsprogram¹² vid Göteborgs universitet begärdes i de flesta fall ut från ansvarig institution, men inhämtades även på annat sätt, främst via "Kursportalen". Av olika skäl uppstod ett visst bortfall. Från tre av utbildningsprogrammen:

- Språkteknologi, masterprogram 120 hp
- Programmet för kompletterande utbildning för tandläkare med examen från länder utanför EU/EES/Schweiz, 60 hp
- Master program i pedagogik med inriktning mot lärande, kommunikation och informationsteknologi, 120 hp

saknas kursplaner på grund av att institutionerna inte lämnat ut dem. Skälen som anges är att kursplaner saknas helt eller att det inte finns några fastställda kursplaner. Senast fastställda kursplaner efterfrågades i kontakterna med ansvariga på institutionerna. Från programmet "Konstnärligt kandidatprogram, Järn och stål, offentlig gestaltning" lämnades endast en utbildningsplan ut. Kursplanerna från dessa fyra utbildningsprogram är alltså inte med i datakörningarna i undersökningen. I flera fall erhöles inte kursplaner utan utbildningsplaner, delkursbeskrivningar eller andra dokument som antingen inte var kursplaner eller där det är oklart huruvida dokumentet är en kursplan eller inte. Eftersom dessa dokument ändå lämnades ut av ansvarig institution när senast fastställda gällande kursplaner efterfrågades, kan studenter alltså mycket väl ha examinerats på kurser som saknar fastställda kursplaner. Eftersom både lärandemålen för kursen och formerna för bedömning bestäms utifrån kursplanen tyder detta på ett allvarligt rättsäkerhetsproblem och måste betraktas som allvarliga brister.

För utbildningsprogrammen "International Master Programme in Educational Research, 120.0 hp" och "Masterprogram i kulturvård, 120hp" erhöles endast kursplaner för vissa av kurserna på första terminen. Alla kursplaner för första terminen är alltså

¹² Se Bilaga för en lista över alla 166 utbildningsprogram.

inte representerade i undersökningen. Detta innebär att 162 utbildningsprogram är *komplett* representerade i utredningen med alla kursplaner för första terminen. Flera kursplaner saknade dock datum för fastställande. I flera kursplaner anges att de är fastställda, men de saknar datum för fastställande. Detta trots att det i många fall anges i kursplanen att den har trätt i kraft, alltså börjat gälla, för många år sedan. Det kan också ifrågasättas om en "kursplan" som saknar datum för fastställande, där det istället står t.ex. "2006-xx-xx", verkligen är, eller kan räknas som, en kursplan. Den nödvändiga kopplingen till ansvarigt organ saknas när det är oklart om organet verkligen sanktionerat dokumentet i dess nuvarande utformning. Detta innebär ett problem i undersökningen eftersom det inte är klart om dokumenten ska räknas som kursplaner eller inte. Resultaten kan i viss mån sägas bli missvisande om man inkluderar såväl som om man exkluderar dessa "kursplaner" från datakörningarna. Minst missvisande blir det dock att inkludera dem eftersom de är de kursplaner som tillhandahålls. Totalt 20 kursplaner (av 379) är med i datakörningarna trots att de antingen inte är fastställda eller saknar datum för fastställande.

Kursplaner som ej är fastställda eller saknar datum för fastställande/senaste revidering		
Utbildningsprogram	Avvikelse	Fakultet
Marina vetenskaper, kandidatprogram	En kursplan, om 7,5 hp, saknar datum för fastställande och för senaste revidering.	Natfak
Kultur, kandidatprogram	Kursplanen, om 30 hp, är ej fastställd.	Humfak
Kulturarvsstudier, kandidatprogram	I de två kursplanerna, om 10 respektive 20 hp, anges att de är fastställda, men de saknar datum för fastställande.	Humfak
Trädgårdens hantverk och design	I kursplanen, om 60 hp, anges att den är fastställd, men den saknar datum för fastställande.	Natfak
Samhällsvetenskapligt miljövetarprogram	I två kursplaner (om 7,5 hp vardera) anges att de är fastställda, men de saknar datum för fastställande.	Handels
Språkteknologiprogrammet	Ingen av de fyra kursplanerna, om 7,5 hp vardera, är fastställda.	Humfak
Magister-/Masterprogram i svenska som andraspråk, 120 hp	I tre av kursplanerna, om 7,5 hp vardera, anges att de är fastställda, men de saknar datum för fastställande. Den fjärde, om 7,5 hp är fastställd av Stockholms universitet, Institutionen för utbildningsvetenskap.	Humfak
Deutsche Gegenwartsliteratur: Rezeption, Vermittlung und Kontext, 120 hp	I de tre kursplaner som lämnades ut, om 7,5 hp vardera, anges att de är fastställda, men de saknar datum för fastställande.	Humfak
Physics of Materials and Biological Systems, Master Program, 120hp	I två av kursplanerna, om 7,5 hp vardera, anges att de är fastställda, men de saknar datum för fastställande.	Natfak
Kulturarv och modernitet: materiellt och immateriellt under 1000 år, 120 hp	I en kursplan om 10 hp anges att den är fastställd, men den saknar datum för fastställande.	Humfak

Dessa kursplaner är med i alla tabeller utom i de tabeller där kursplanerna delats upp i enlighet med om de fastställts före eller efter 2009-01-19. Notera att 14 av de 20 icke fastställda kursplanerna återfinns vid humanistisk fakultet.

De kursplaner som har datum för fastställande/senaste revidering har delats upp med avseende på datum för fastställande/senaste revidering och klassificeras utifrån om de fastställts före eller efter det att "Kursplanemallen" trätt ikraft, alltså 2009-01-19.

Fördelningen ser ut som följer:

Fastställda/senast reviderade före/efter 2009-01-19

	Före	%	Efter	%	Totalt	%
Handelshögskolan	23	56%	18	44%	41	100%
Humanistisk fakultet	11	92%	1	8%	12	100%
IT-fakulteten	24	100%	0	0%	24	100%
Konstnärlig fakultet	44	77%	13	23%	57	100%
Naturvetenskaplig fakultet	52	90%	6	10%	58	100%
Sahlgrenska Akademien	38	44%	49	56%	87	100%
Samhällsvetenskaplig fakultet	39	70%	17	30%	56	100%
UFL	3	38%	5	63%	8	100%
Utbildningsvetenskaplig fakultet	7	44%	9	56%	16	100%
	241		118		359	
	67%		33%		100%	

Notera att endast ett fåtal av kursplanerna på Humfak och Natfak och inga av kursplanerna på IT-fak är fastställda eller reviderade efter 2009-01-19. Detta innebär att "Kursplanemallen" inte har använts vid utformandet av dessa kursplaner.

Metod

Begreppen 'icke-observerbar' (när det kommer till lärandemål) och 'oklar' (när det kommer till examinationsformer) behöver operationaliseras. Båda dessa begrepp är ganska vanskliga att operationalisera vilket kommer att framgå nedan. På grund av detta läggs utförliga redogörelser för tillvägagångssätt och "instrument", alltså bedömningsmall, som bilagor till rapporten. Detta för att göra bedömningskomponenten så transparent som möjligt.

Examinerbarhet

I debatten kring lärandemål och examinerbarhet utgår standardsättet att klassificera de aktiva verb som lärandemålen ska innehålla från Bloom's taxonomi¹³. Denna undersökning utgår följaktligen också från denna begreppsbyggnad, som den återges och/eller används i Göteborgs universitets ovan nämnda handledningar och föreskrifter¹⁴. Men eftersom det figurerar begrepp och uttryck i de granskade kursplanerna som inte överensstämmer med de utifrån Bloom's begreppsbyggnad rekommenderade, så måste vissa klassifikationer göras av dessa begrepp och uttryck. Det finns således en ofrånkomlig bedömningskomponent i denna klassificering som bör hållas i åtanke i det som följer. Det subjektiva elementet "neutraliseras" dock genom att explicit redovisa och redogöra för de instrument som använts vid bedömningen, vilket beskrivs mer ingående nedan.

Grundtanken är att de aktiva verb som lärandemål ska formuleras i termer av, och de handlingar eller aktiviteter som dessa refererar till, ska vara observerbara:

"Learning outcomes are specific statements of what students should know or be able to do as a result of the learning. They are statements describing observable behaviour and therefore must use 'action verbs'."¹⁵

Ett lärandemål är alltså inte examinerbart, i denna bemärkelse, om det inte är *observerbart*. Ett lärandemål är inte observerbart om det inte beskriver eller refererar till en synlig användning av kunskap¹⁶. Om lärandemålet beskriver ett tillstånd eller en process i någons huvud är det följaktligen inte examinerbart. I linje med detta klassificeras de aktiva verben utifrån om de refererar till synliga handlingar eller

¹³Se Benjamin S. Bloom (ed.) "Taxonomy of educational objectives, The classification of Educational Goals, Handbook I: Cognitive Domain", 1968. Egentligen är taxonomin inte Bloom's egen utan ett resultat av arbetet i en kommitté av ett trettiotal forskare.

¹⁴Se "Utgångspunkter" ovan.

¹⁵"Teaching at university - a guide for postgraduates and researchers", Morss & Murray, 2005, s. 21.

¹⁶Se även presentationen "'Kvalitet för lärande' -förslag på ett nytt system för kvalitetsutvärdering av högskoleutbildningar", Lena Adamson, 2009-11-13

aktiviteter. Detta är dock inte alltid möjligt att entydigt avgöra. I många fall är det uppenbart och okontroversiellt att ett lärandemål inte är observerbart: "Studenten ska efter genomgången kurs kunna respektera egna och andras värderingar" och "Studenten ska efter genomgången kurs kunna förstå..." klara exempel på lärandemål som inte är observerbara. I andra fall är det okontroversiellt att ett lärandemål är observerbart: "Efter avslutad kurs förväntas studenten kunna peka ut och namnge kroppens organ, skelettmuskulatur och rörelseapparat" eller "Efter avslutad kurs förväntas studenten kunna redogöra för centrala begrepp och teoretiska perspektiv inom området hälsopromotion". Men där emellan finns ett spektrum av lärandemål vars observerbarhet är oklar. Det finns alltså spelrum för olika uppfattningar i frågan om ett uttryck refererar till en synlig handling, aktivitet eller annan användning av kunskap eller om det inte gör det. Det metodologiska problemet märks tydligt bland annat i det faktum att många aktiva verb är mångtydiga i det att de kan tolkas på flera olika sätt och därmed beskriva eller referera till olika företeelser. Att "analysera" kan till exempel referera till en mental process eller till en skriftlig (eller muntlig) redogörelse för densamma¹⁷. I det som följer används primärt uttrycken "examinerbar" och "icke-examinerbar" vilkas betydelse i denna undersökning bestäms genom operationaliseringen av begreppen "observerbar" och "icke-observerbar" och "oklar examinerbarhet".

Operationalisering av "observerbar"

Idealt skulle alla lärandemål klassificeras som antingen examinerbara eller icke-examinerbara. Men eftersom gränsen mellan vad som är observerbart och vad som inte är det är oskarp så kommer lärandemålets observerbarhet, och i förlängningen också examinerbarheten, i vissa fall att vara oklar. I denna undersökning klassificeras lärandemålen i tre kategorier.

- A) *Examinerbara*, vilket inte leder till någon anmärkning
- B) *Oklar examinerbarhet*, vilka leder till anmärkning "Oklar examinerbarhet"
- C) *Icke-examinerbara*, vilket leder till anmärkning "Icke-examinerbart"¹⁸

För att få tydliga gränser mellan de tre kategorierna måste observerbarheten operationaliseras.

¹⁷ Lärandemål som använder verbet "analysera..." får ingen anmärkning på grund av att man så uppenbart kan göra t.ex. en skriftlig analys, vilket är ett synligt användande av kunskap och förståelse.

¹⁸ Här hamnar även kursplaner som saknar lärandemål. Notera att kategorierna "icke-examinerbara", "oklar examinerbarhet" och "ingen anmärkning" är ömsesidigt uteslutande och uttömmande.

Bedömningsinstrument för lärandemål

A) Examinierbara lärandemål

Göteborgs universitet föreslår, som ett stöd när lärandemål ska formuleras, att man utgår ifrån Blooms taxonomi och formulerar lärandemålen med hjälp av följande aktiva verb:

Förväntade studieresultat som handlar om bedömning anges genom verben:

Värdera, Jämföra, Kontrastera, Argumentera, Motivera, Bevisa, Kritiserar, Försvara, Förklara, Relatera, Ta ställning,

Förväntade studieresultat som handlar om minneskunskaper anges genom verben:

Definiera, Nämna, Lista, Upprepa, Ange, Markera, Välja, Recitera, Beskriva

Förväntade studieresultat som handlar om förståelse anges genom verben:

Förklara, Sammanfatta, Försvara, Förutse, Skilja, Utveckla, Generalisera, Exemplifiera, Använda

Förväntade studieresultat som handlar om att analysera anges genom verben:

Identifiera, Urskilja, Relatera, Indela, Sortera, Differentiera, Illustrera, Separera, Skissera

Förväntade studieresultat som handlar om att syntetisera anges genom verben:

Kategorisera, Kombinera, Sammanställa, (Re)konstruera, Framställa, Planera, Organisera, Utarbeta, Relatera, Skapa, Sammanfatta

Förväntade studieresultat som handlar om tillämpning anges genom verben:

Beräkna, Bevisa, Producera, Visa, Lösa, Använda, Modifiera, Verkställa, Relatera, Förbereda, Montera"¹⁹

Vikten av mätbara/observerbara lärandemål lyfts även fram i den numera nedlagda Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildning, (NSHU)'s "Att skriva förväntade studieresultat - Stöd för att skriva förväntade studieresultat på kursnivå":

"Gör lärandemålen observerbara och tydliga. Verben beskriver intellektuella/praktiska processers grad av komplexitet och djup. Förstå är mindre bra för att det är vagt och inte observerbart. Förstå kan t.ex. konkretiseras med sådana verb som att studenten ska kunna: återge, tolka, klargöra, omformulera, framställa, redogöra för, översätta, beskriva med egna ord; exemplifiera, illustrera; klassificera, kategorisera, inordna, skilja; sammanfatta, generalisera, förklara, precisera; dra slutsatser, förutsäga, bekräfta, påvisa; jämföra, kontrastera, "mappa", para ihop, välja; beskriva överensstämmelser mellan olika företeelser, uppskatta; rapportera, bedöma, försvara."²⁰

¹⁹ "Handledning för kursplanerevidering med anledning av högskolereformen 2007" (Dnr. N2 1799/07).

²⁰ "Att skriva förväntade studieresultat - Stöd för att skriva förväntade studieresultat på kursnivå", s. 7.

Baserat på exemplen från NSHU's skrift och Göteborgs universitets "Handledning för kursplanerevidering med anledning av högskolereformen 2007" kan en lista på aktiva verb som inte gör lärandemål icke-examinerbara sammanställas. Om en kursplan innehåller något av följande aktiva verb i sina lärandemål leder detta inte till någon anmärkning givet att lärandemålet inte innehåller någon annan fras eller uttryck som gör att det på grund av detta klassificeras som "Icke-examinerbart" eller som "Oklar examinerbarhet". De kan alla sägas referera till synliga användningar av kunskap:

värdera	jämföra	kontrastera
argumentera	motivera	bevisa
kritisera	försvara	förklara
relatera	ta ställning	definiera
nämna	lista	upprepa
ange	markera	välja
recitera	beskriva	sammanfatta
förtutse	skilja	utveckla
generalisera	exemplifiera	använda
identifiera	urskilja	indela
sortera	differentiera	illustrera
separera	skissera	kategorisera
kombinera	sammanställa	(re)konstruera
framställa	planera	organisera
utarbeta	skapa	producera
lösa	modifiera	verkställa
förbereda	montera	återge
tolka	klargöra	omformulera
redogöra för	översätta	beskriva med egna ord
klassificera	inordna	precisera
dra slutsatser	förutsäga	bekräfta
påvisa	mappa	para ihop
uppskatta	rapportera	bedöma
ge exempel	beräkna	visa
stödja		

Emellertid har begreppet "visa" visat sig utgöra något av ett problem i sammanhanget, vilket vi återkommer till nedan.

b) Icke-examinerbara lärandemål

Vid en presentation av vad man då trodde skulle bli Högskoleverkets nya utvärderingssystem²¹ nämns som ett bedömningskriterium för lärandemål, att de

²¹ Ur presentationen "Kvalitet för lärande" -förslag på ett nytt system för kvalitetsutvärdering av högskoleutbildningar", Lena Adamson, 2009-11-13.

"beskriver synlig användning av kunskap". I underlaget preciseras inte vad detta innebär annat än negativt: "Det är inte... Efter avslutad kurs förväntas studenten ha kunskap om, känna till, kunna, ha vunnit insikter i, få inblick i, behärska" och så vidare.

Lärandemål, och i förlängningen kursplanerna som innehåller dem, klassificeras i undersökningen som "Icke-examinerbara" om

- lärandemål saknas i kursplanen
- minst ett av lärandemålen har en felaktig meningsbyggnad eller stavfel som gör lärandemålet obegripligt
- minst ett av kursens lärandemål innehåller följande uttryck och därigenom inte refererar till någon synlig användning av kunskap:

förstå	have achieved knowledge
tillägnat sig förståelse	know
ha förståelse	appreciate
erhållit förståelse	have a basic knowledge
kunna få förståelse för	ha en medvetenhet
ha förstått	awareness
bättre kunna förstå	be aware of
förståelse för	ha insikt
tillägna sig kunskap	have insights
ha förvärvat kunskap	realize
ha kunskap om	vara förtrogen
erhållit kunskap	ha förtrogenhet
ha fått ökad kunskap	be familiar
tillgodogjort sig kunskaper	behärska
inneha kunskaper	vara orienterad
äga kännedom	ha bildat sig en uppfattning om
känna till	be able to increase her/his ability
erhållit kännedom	kunna ha förmåga att arbeta
ha kännedom	ha tillägnat sig en överblick
veta	ta ansvar för
kunna begrepp	respektera egna och andras värderingar
kunna se	livslångt kunna utveckla
comprehend	ha en grundläggande förmåga att resonera
understand	ha utvecklat sensibilitet

Dessa fraser refererar inte till någon synlig användning av kunskap. De flesta uttryck refererar till mentala tillstånd, processer eller storheter som är otillgängliga för examinatorer. Andra uttryck refererar till egenskaper hos studenten som är otillgängliga för en examinator vid examinationstillfället till exempel: "...att livslångt kunna utveckla...". Att någon "behärskar" t.ex. en begreppsapparat är inte heller direkt observerbart. Att en student behärskar grundläggande begrepp är snarare en slutsats som en examinator kan komma fram till utifrån studentens redogörelser för eller definitioner av begreppen eller utifrån förklaringar eller diskussioner där studenten använder sig av dessa begrepp och så vidare.

C) Lärandemål med oklar examinerbarhet

Dock återstår problemet med "visa". Begreppet kan figurera på ett oproblematiskt sätt i lärandemål som i de fiktiva exemplen: "Efter avslutad kurs ska studenten kunna visa prov på professionellt bemötande av patienter", "...kunna visa på viktiga skillnader mellan de nordamerikanska och de västeuropeiska fackföreningarnas utveckling under 1900-talet" eller "...kunna visa hur genetiska data stödjer hypotesen om människans släktskap med övriga högre primater". Men dessa användningar förekommer nästan inte alls i de undersökta kursplanerna. Istället återfinns vi lärandemål som inkluderas uttryck som:

...visa förståelse för...
...visa kunskap...
...visa insikt...
...visa medvetenhet om...

Frågor uppstår kring vad en student egentligen kan visa och hur examinationsformerna måste utformas för att i så fall möjliggöra detta. Hänvisar dessa uttryck till observerbar, synlig användning, av kunskap? Det skulle kunna hävdas att de gör det på närmast begreppsliga grunder. Det skulle dock bli missvisande att klassificera dessa uttryck som observerbara. Det metodologiska problemet kan kanske bäst illustreras genom att jämföra uttrycket "...ha insikt i..." med uttrycket "...visa insikt i...". Att någon har eller besitter insikter är uppenbarligen inte examinerbart i den relevanta bemärkelsen. Att ha insikter refererar inte direkt till någon synlig användning av kunskap utan till tillstånd eller storheter "i någons huvud". I denna bemärkelse tycks det dock även omöjligt att direkt "visa insikter". Samtidigt är det självklart ofta möjligt att i olika sammanhang (upp)visa *omisskännliga tecken på* att besitta insikter inom vissa områden. Denna typ av formuleringar skapar dock onödig osäkerhet för studenterna eftersom uttrycken refererar till mycket obestämda aktiviteter eller handlingar. Detsamma gäller även andra uttryck som "...visa förståelse..." och "...visa kunskap...". Vi har alltså en situation där det finns skäl att hävda att formuleringarna gör lärandemålen icke-examinerbara, men där det också finns skäl att hävda att de inte gör det. Detta motiverar att en tredje kategori, "Oklar examinerbarhet", införs eftersom det skulle vara missvisande att klassificera dessa som "icke-examinerbara" eller som "examinerbara". I denna undersökning klassificeras alltså kursplanerna som innehåller uttrycken:

visa förståelse
visa kunskap
visa insikt
visa medvetenhet

visa förtrogenhet
visa känsla för
visa förmåga att ta ansvar för

uppvisa kunskaper
redovisa fördjupade kunskaper
förhålla sig till
utforska
show an understanding
demonstrate knowledge

som "Oklar examinerbarhet". Följande formulering hamnar i kategorin "oklar examinerbarhet" och illustrerar väl gränsdragningsproblemet som redan nämnts:

"Studenten ska efter avslutad kurs kunna redovisa fördjupad kunskap om musikaliskt gestaltande. Denna kunskap skall rymma en förståelse för gestaltandets villkor och processer. Kunskapen skall baseras på en erövrad insikt i studentens eget skapande satt i relation till andras skapande" (Ur kursplan från Konstfak)

Det förtjänar även att nämnas att uttrycket "...visa förståelse för..." är olyckligt också av ett annat skäl. Uttrycket kan betyda dels att man begriper något eller att man intar en viss attityd till något. Detta blir tydligt i följande utdrag ur ett lärandemål:

"[...] visa kunskap och förståelse för olika konstnärliga och vetenskapliga metoder [...]"
(Ur kursplan från Konstfak)

Innebär detta lärandemål endast att studenterna ska kunna redogöra för dessa metoder och hur de förhåller sig till varandra? Eller innebär det också att studenterna ska visa en tolerant eller ödmjuk attityd gentemot olika metodologiska ansatser inom ämnesområdet? Den första tolkningen är rimligtvis den som avses, men hela problemet försvinner med följande alternativa formulering: "...redogöra för olika konstnärliga och vetenskapliga metoder...". Många gånger krävs faktiskt inte större revisioner än så för att göra lärandemålen examinerbara.

Notera att instrumentet släpper igenom oklarheter som inte beror på ovanstående uttryck. För att illustrera kan några exempel på lärandemål med mycket tveksam examinerbarhet, men som instrumentet släpper igenom, ges enligt följande:

"Efter avslutad kurs skall studenten kunna:
- använda dessa kemiska termer i vidare studier inom kemi
- kombinera erhållna biokemiska kunskaper om hemoglobin med kommande fysiologiska studier." (Ur kursplan från Sahlgrenska)

Lärandemålet får ingen anmärkning enligt instrumentet, men är ändå problematiskt eftersom det refererar till studentens förmåga att använda termer i en speciell verksamhet i framtiden. Det blir tydligare om lärandemålet formuleras direkt i termer av vad studenten ska kunna vid slutet av kursen, t.ex.: "...redogöra för grundläggande terminologi inom ämnet kemi..." Det samma gäller det andra lärandemålet där studenten ska kunna "kombinera" något som man tillgodogjort sig inom kursen med någonting som studenten (sannolikt) kommer att göra i framtiden. Examination av lärandemålet tycks kräva att studenten först genomgår, eller åtminstone inleder, kommande fysiologiska studier. Andra problem med lärandemålen undgår också anmärkning trots att de är mycket problematiska ur examinationssynpunkt. Betrakta följande lärandemål:

"Efter avslutad kurs ska studenten ha:

- förmåga att kunna möta religiösa utövare och diskutera frågor kopplade till folkhälsa, hälsa och ohälsa." (Ur kursplan från Sahlgrenska)

Här är problemet att uttrycket "kunna möta" är öppet för mycket skilda tolkningar. I en bemärkelse lever antagligen i princip alla studenter upp till villkoret långt innan det att de antagits till utbildningen. En sådan "tunn" bemärkelse är uppenbarligen inte den som avsetts. Istället avses säkert något i stil med "...förmåga att på ett systematiskt, professionellt och sakligt sätt kunna diskutera med...", men det framgår inte av formuleringen. Vidare är "religiösa utövare" så obestämt att det är svårt att veta vad som avses. Innefattas alla människor som på något sätt manifesterar sina religiösa övertygelser? Eller avses organiserade medlemmar i religiösa samfund eller företrädare eller ledare inom dessa samfund? Lärandemålet skulle uppenbarligen vinna på att både förtydligas och preciseras.

Generellt sett är förekomsten av icke-examinerbara lärandemål och lärandemål med oklar examinerbarhet anmärkningsvärt hög. Den relativa lätthet med vilken detta kunde ha åtgärdats, och fortfarande kan åtgärdas, gör problemets omfattning extra blamerande. I det stora flertalet fall kan problemen lösas mycket enkelt genom att man ersätter de oklara eller icke-observerbara uttrycken med "...redogöra för...", "...beskriva hur..." eller motsvarande.

Otydliga examinationsformer

Som redan framgått ska de examinationsformer som används för att bedöma studenternas prestationer på en kurs framgå av kursplanen. Kursplanernas angivande

av examinationsform kan lida av olika slags otydlighet. För att kunna ge en bild av problemen och dess omfattning krävs att "otydligheten" ges en mer bestämd innebörd.

Operationalisering av "otydlig"

Precis som när det kommer till observerbarheten hos lärandemålen är det inte möjligt att direkt och entydigt avgöra huruvida en examinationsform är "otydlig" eller inte. "Otydlig" är alltså åtminstone delvis ett otydligt begrepp. Detta innebär att bedömningen av huruvida en examinationsform klart framgår av kursplanen eller inte i många fall delvis blir avhängig av vem som läser kursplanen. Bedömningen riskerar alltså att bli subjektiv. Precis som i fallet med examinerbarheten hos lärandemålen löses detta problem genom att tydligt redovisa det instrument som använts vid bedömningen av formuleringarna i avsnittet "Former för bedömning". Mallen skiljer mellan 3 olika fall av otydlighet. Skillnaderna mellan de olika typerna är många gånger inte knivskarp i sig själv och vilar delvis på stipulativa beslut. Kategorierna är varken ömsesidigt uteslutande (eftersom en kursplan kan vara otydlig på flera av dessa sätt) eller uttömmande (eftersom kursplanerna kan vara otydliga på fler sätt än de som instrumentet identifierar). I denna rapport har begreppet "otydlig" alltså givits en relativt specifik innebörd enligt följande:

Bedömningsinstrument för examinationsformer

Exemplifierande uppräknig av examinationsformer

I kursplanen anges ingen bestämd examinationsform utan en exemplifierande uppräknig av möjliga examinationsformer. Kursplaner där något av följande anges hamnar i denna kategori:

- a) att olika examinationsformer "förekommer" eller "kan förekomma"
- b) att kursen "normalt" examineras på ett visst sätt
- c) att examinationen sker på ett sätt "och/eller" på ett annat sätt
- d) en examinationsform tillsammans med en "...eller liknande..."-klausul

Otydligt angivna examinationsformer²²

I denna kategori hamnar kursplaner där examinationsformen beskrivs i allmänna termer utan att preciseras. Kursplaner där något av följande anges hamnar alltså i denna kategori:

- a) "individuellt arbete", "individual work"

²² Uttrycken "aktivt deltagande", "aktiv närvaro", "närvaro" och "deltagande" är alla uttryck som återfinns under rubriken "Former för bedömning" i kursplanerna vid Göteborgs universitet. Eftersom dessa sätt att ange examinationsform för en kurs är problematiska av flera skäl, förutom att de är otydliga, kommer dessa att behandlas i en senare separat rapport. Det är alltså viktigt att notera att dessa uttryck, och den typ av otydlighet som de ger upphov till, inte leder till någon anmärkning enligt detta bedömningsinstrument.

- b) "examination", "examinationsuppgift" (utan ytterligare specificering)
- c) "skriftliga och muntliga moment"
- d) "slutuppgift"
- e) "uppgift", "gruppuppgift", "assignment", "group assignment" (när de inte specificeras ytterligare)
- f) "godkänt betyg på samtliga projekt" (är ingen examinationsform utan någon form av kriterium)
- g) "Multimodala former"
- h) "tenteras", "tentamina", "tentamen" (utan ytterligare specificering)
- i) "prov", "exam"(utan ytterligare specificering)
- j) "examineras såväl skriftligt som muntligt, individuellt och i grupp"
- k) "Examination sker på del av kurs i form av skriftligt individuellt samt muntligt i grupp och i seminarieform."

När begreppen "uppgifter" och "moment" används för att ange examinationsformen på en kurs framgår det till exempel inte huruvida examinationen sker muntligt eller skriftligt. Ett "arbete" kan innebära en uppsats eller en mycket mindre omfattande skriftlig inlämningsuppgift. Att som examinationsform ange "examinationsuppgift" är olämpligt på båda sätt. De två sista punkterna är formuleringar som återkommer och där villkor j) innebär en otydlighet om både den skriftliga och den muntliga examinationen sker i grupp och individuellt, eller om endast den skriftliga sker individuellt och i grupp osv. Villkor k) förekommer i tre kursplaner och verkar vara resultatet av en felskrivning som sen kopierats.

Otydligt om examinationsformen är en hemtentamen eller en salstentamen

I denna kategori hamnar kursplaner med skriftlig tentamen eller motsvarande som examinationsform, men där det inte framgår om tentamen sker i sal eller via hemtentamen. Kursplaner där något av nedanstående eller motsvarande anges utan att preciseras närmare hamnar i denna kategori:

- a) "skriftlig tentamen"
- b) "skriftligt prov"
- c) "skriftlig examination"
- h) "skriftligt kunskapsprov"

Resultat

I tabellerna klassificeras kursplanerna utifrån vilken fakultetsnämnd som fastställt dem. Antalet utbildningsprogram varierar stort från fakultet till fakultet. Antalet kurser (och därmed kursplaner) för programmets första termin varierar också. Vissa program har en 30 hp kurs den första terminen medan andra har flera kortare kurser. Vissa utbildningsprogram delar första termin vilket gör att vissa kursplaner återkommer flera gånger. Totalt uppgår antalet kursplaner till 433 stycken. Eftersom en kursplan bara bör räknas en gång är endast unika kursplaner med i datakörningarna. Dessa uppgår till 379 stycken kursplaner. Dessa fördelas mellan fakulteterna enligt följande:

Fakultet eller motsvarande	Antal resp. andel unika kursplaner i undersökningen	
Handelshögskolan	43	11 %
Humanistisk fakultet	26	7 %
IT- fakulteten	24	6 %
Konstnärlig fakultet	57	15 %
Naturvetenskaplig fakultet	62	16 %
Sahlgrenska akademien	87	23 %
Samhällsvetenskaplig fakultet	56	15 %
UFL	8	2 %
Utbildningsvetenskaplig fakultet	16	4 %
Totalt	379	100 %

Sett till det totala antalet kurser vid Göteborgs universitet omfattar undersökningen bara en mindre del. *Hur* liten del är oklart eftersom det totala antalet kurser som ges vid universitetet är okänt. Enligt Göteborgs universitets hemsida rör det sig om i storleksordningen kring 2500 kursplaner vilket grovt sett skulle innebära ungefär 15 % (379 av 2500).

Lärandemål

När det kommer till kursplanernas lärandemål ger genomgången vid handen att det, generellt sett, finns mycket kvar att göra innan lärandemålen uppfyller de krav på examinerbarhet som Bologna-processen medfört. Nedan redovisas antal, och andel, kursplaner med minst ett icke-examinerbart lärandemål respektive kursplaner med minst ett lärandemål med "oklar examinerbarhet" i en och samma tabell. Eftersom även antal och andel kursplaner som inte får någon anmärkning enligt instrumentet också redovisas i tabellen framträder den generella bilden tydligt.

Icke-examinerbara lärandemål

<i>Lärandemålen examinerbarhet</i>							
	Antal kursplaner	Antal icke-examinerbart	%	Oklar examinerbarhet	%	Inga anmärkningar	%
Handelshögskolan	43	33	77%	1	2%	9	21%
Humanistisk fakultet	26	17	65%	5	19%	4	15%
IT-fakulteten	24	17	71%	2	8%	5	21%
Konstnärlig fakultet	57	37	65%	12	21%	8	14%
Naturvetenskaplig fakultet	62	51	82%	2	3%	9	15%
Sahlgrenska Akademien	87	35	40%	8	9%	44	51%
Samhällsvetenskaplig fakultet	56	34	61%	6	11%	16	29%
UFL	8	2	25%	3	38%	3	38%
Utbildningsvetenskaplig fakultet	16	7	44%	5	31%	4	25%
	379	233		44		102	
	100%	61%		12%		27%	

Som framgår av tabellen är andelen kursplaner med icke-examinerbara lärandemål generellt mycket hög. Natfak har en exceptionellt hög andel, tätt följt av Handels. Om man lägger ihop andelen icke-examinerbara med andelen oklar examinerbarhet får Konstfak, Humfak och Natfak mycket höga andelar. Notera att Sahlgrenska sticker ut lite från övriga i positiv bemärkelse, men samtidigt innehöll alltså ungefär hälften av kursplanerna även här lärandemål som borde förbättras med avseende på examinerbarhet. Om hänsyn tas till när kursplanerna fastställts/senast reviderats framkommer en bild av om nyare kursplaner i högre grad undkommer anmärkningar.. Här är som redan nämnts de 20 kursplaner som saknade datum för fastställande borttagna eftersom de blir omöjliga att klassificera.

Lärandemål före 2009-01-19

	Antal kursplaner	Antal icke-examinerbart	%	Oklar examinerbarhet	%	Inga anmärkingar	%
Handelshögskolan	23	15	65%	0	0%	8	35%
Humanistisk fakultet	11	9	82%	2	18%	0	0%
IT-fakulteten	24	17	71%	2	8%	5	21%
Konstnärlig fakultet	44	32	73%	8	18%	4	9%
Naturvetenskaplig fakultet r	52	43	83%	2	4%	7	13%
Sahlgrenska Akademien	38	23	61%	2	5%	13	34%
Samhällsvetenskaplig fakultet	39	26	67%	3	8%	10	26%
UFL	3	1	33%	2	67%	0	0%
Utbildningsvetenskaplig fakultet	7	6	86%	1	14%	0	0%
	241	172		22		47	
	100%	71%		9%		20%	

Lärandemål efter 2009-01-19

	Antal kursplaner	Antal icke-examinerbart	%	Oklar examinerbarhet	%	Inga anmärkingar	%
Handelshögskolan	18	16	89%	1	6%	1	6%
Humanistisk fakultet	1	1	100%	0	0%	0	0%
IT-fakulteten	0	0	0%	0	0%	0	0%
Konstnärlig fakultet	13	5	38%	4	31%	4	31%
Naturvetenskaplig fakultet	6	5	83%	0	0%	1	17%
Sahlgrenska Akademien	49	12	24%	6	12%	31	63%
Samhällsvetenskaplig fakultet	17	8	47%	3	18%	6	35%
UFL	5	1	20%	1	20%	3	60%
Utbildningsvetenskaplig fakultet	9	1	11%	4	44%	4	44%
	118	49		19		50	
	100%	42%		16%		42%	

Notera att av de totalt 26 kursplaner från Humfak som ingår i granskningen är endast 12 kursplaner tydligt fastställda med datum för fastställande angivet. Av dessa 12 kursplaner innehåller *alla* antingen minst ett icke-examinerbart lärandemål (10 kursplaner) eller minst ett lärandemål med oklar examinerbarhet (2 kursplaner).

Eftersom antalet kursplaner många gånger är så litet blir generaliserande slutsatser mycket osäkra. Men med detta i åtanke är det ändå intressant att notera att andelen kursplaner med icke-examinerbara lärandemål är betydligt lägre för nyare kursplaner. Tyvärr är andelen kursplaner med oklar examinerbarhet något större.

Här följer några exempel på bristfälligt formulerade lärandemål från kursplaner i undersökningen för att illustrera problemet:

"Efter avslutad kurs ska studenten ha förmåga att:

- ta till sig andras synpunkter men också argumentera för sin egen ståndpunkt
- ta egna initiativ till samverkan
- uttrycka sig i tal och skrift, enskilt och i grupp och att lyssna in
- ha kunskap och förståelse för att använda sig av hela nutritionsbehandlingsprocessen
 - bedömning
 - åtgärd/ordination
 - uppföljning/utvärdering
 - dokumentation

[...]

- ta reda på patientens egna behov och önskemål
- ta hänsyn till patientens integritet
- se patienten i en helhet i förhållande till sin miljö
- kritiskt granska och reflektera över sina ställningstaganden utifrån vetenskap, beprövad erfarenhet och etiska regler
- förmåga till självreflektion
- ta eget ansvar för sitt eget lärande" (Ur kursplan från Sahlgrenska)

Kursplanen innehåller flera mycket tveksamma lärandemål. Att "...ha förmåga att ha kunskap och förståelse för att använda..." är förutom meningsbyggnadsfelet ett icke-examinerbart lärandemål. Vidare är många lärandemål så generella, oprecisa, vaga och svagt formulerade att de flesta studenterna redan uppnått dem när de antas till utbildningen. Alla som antas kan redan "uttrycka sig i tal och skrift" och "ta till sig andras synpunkter" *i någon utsträckning*. Alla har också "förmåga till självreflektion" *i någon utsträckning*. Det är nog inte många studenter som inte redan innan de antas till utbildningen "...ha[r] förmåga att ta hänsyn till patientens integritet...". Utan att man preciserar hur hänsynen ska tas, till exempel genom att ange "ta den professionella hänsyn till patienternas integritet som gällande regelverk och praxis inom området kräver", uppnår den absoluta merparten av studenterna detta mål redan långt innan de antas till utbildningen. Liknande problem finns med uttrycket "...ha förmåga att lyssna in..." och "...ha förmåga att ta reda på patientens egna behov och önskemål...".

Ytterligare ett exempel:

"Studenten ska efter avslutad kurs:

[...]

- kunna använda kunskap och förståelse för att efter examen livslångt kunna utveckla och förändra yrkesrollen i enlighet med individens och samhällets utveckling och
- visa förmåga att identifiera sitt behov av ytterligare kunskap och att ta ansvar för sin kunskapsutveckling." (Ur kursplan från Konstfak)

Här är det uppenbart att det första lärandemålet är icke-examinerbart. Examinator skulle för det första behöva följa studenten genom merparten av livet för att kunna examinera vederbörande. Studenten behöver inte heller faktiskt "utveckla och förändra yrkesrollen i enlighet med individens och samhällets utveckling" utan det räcker med att studenten *kan* använda sin kunskap och förståelse för att göra detta.

Avsaknad av rubriker enligt "Kursplanemallen"

Enligt kursplanemallen ska kursplanernas lärandemål preciseras under följande rubriker:

1. Kunskap och förståelse
2. Färdighet och förmåga
3. Värderingsförmåga och förhållningssätt

Det visar sig att detta endast gjorts i 60 % av bland de kursplaner i granskningen som fastställts/reviderats senast 2009-01-19, alltså efter det att "Kursplanemallen" trätt ikraft:

Kursplaner vars lärandemål saknar rubrikindelning

	Antal kursplaner	Antal som saknar rubrik	%
Handelshögskolan	18	18	100%
Humanistisk fakultet	1	0	0%
IT-fakulteten	0	0	0%
Konstnärlig fakultet	13	0	0%
Naturvetenskaplig fakultet	6	6	100%
Sahlgrenska Akademien	49	9	18%
Samhällsvetenskaplig fakultet	17	7	41%
UFL	5	4	80%
Utbildningsvetenskaplig fakultet	9	3	33%
	118	47	
	100%	40%	

På Natfak och Handels saknas denna indelning i alla granskade kursplaner som fastställts efter det att "Kursplanemallen" trätt ikraft. Detta är kanske mer ett tecken på att "Kursplanemallen" inte alltid har så stort genomslag, än tecken på ett stort rättsäkerhetsproblem för studenterna. Samtidigt ska "Kursplanemallen" följas i alla tillämpliga punkter när kursplaner upprättas. Rubrikindelningen kan nog även vara till hjälp rent heuristiskt, när man formulerar, preciserar, konkretiserar och klassificerar lärandemål på ett lämpligt och tydligt sätt.

Examinationsformer

För att få en bild av i vilken utsträckning examinationsformerna i kursplanerna anges på ett tydligt sätt använde vi oss av det bedömningsinstrument som redovisats ovan i metoddelen. De olika typerna av oklarhet är inte ömsesidigt uteslutande (eller uttömmande för den delen). Detta dels därför att det i en kursplan kan anges mer än en examinationsform men också för att kursplanen kan vara mer eller mindre otydlig och vara otydlig på flera sätt samtidigt.

- Den allvarligaste formen av otydlighet är där kursplanen inte anger en specifik examinationsform, oavsett hur oprecist man uttrycker sig, utan istället ger exempel på examinationsformer som kan användas inom kursen. Detta kallar vi för "Exemplifierande uppräknig av examinationsformer".
- Nästa form kallar vi för "Otydliga examinationsformer". Här är det otydligt vad studenterna måste utföra för typ av examinerande uppgifter eller arbeten för att godkännas på kursen. Förutom oprecisa formuleringar som "uppgifter" eller "arbete" hamnar även "tentamen" här eftersom det kan betyda t.ex. muntlig tentamen, skriftlig salstentamen eller hemtentamen.
- Nästa typ av otydlighet är när kursplanen i och för sig anger att kursen tenteras skriftligt, men där det inte anges om tentamen sker i sal eller som hemtentamen.

När kursplanerna bedöms utifrån dessa kriterier, som det anges i instrumentet ovan, framträder följande bild.

Exemplifierande uppräknig av examinationsformer

Det är inte förenligt med högskoleförordningen att i kursplanen ge exempel på hur kursen *kan* examineras:

"En exemplifierande uppräknig eller uttrycket "normalt" kan därför inte anses ge studenten tillräckligt med information om hur examinationen ska gå till, och kan därmed inte anses vara förenlig med högskoleförordningens bestämmelser."²³

Istället ska det anges i kursplanen hur kursen faktiskt examineras. Förekomsten av exemplifierande uppräknigar i de granskade kursplanerna ser ut som följer:

²³ "Tillsynsbesöket vid Lunds universitet 2008", Högskoleverket, Rapport 2009:32 R", s. 24

Exemplifierande uppräknig av examinationsformer

	Antal kursplaner	Antal exemplifierande	%
Handelshögskolan	43	2	5%
Humanistisk fakultet	26	14	54%
IT-fakulteten	24	3	13%
Konstnärlig fakultet	57	9	16%
Naturvetenskaplig fakultet	62	17	27%
Sahlgrenska Akademien	87	3	3%
Samhällsvetenskaplig fakultet	56	8	14%
UFL	8	0	0%
Utbildningsvetenskaplig fakultet	16	2	13%
	379	58	
	100%	15%	

Mer än var tionde kursplan räknar alltså snarare upp *möjliga* sätt på vilket studenterna kan examineras, än anger *hur* den examineras. Vid Humfak och Natfak är andelarna anmärkningsvärt höga. Eftersom detta inte är förenligt med högskoleförordningens krav måste kursplanerna alltså ses över och revideras så att de uppfyller gällande krav. Följande citat kan illustrera denna problematik:

"För bedömning skall underlaget vara sådant att individuella prestationer kan särskiljas. Formerna för bedömning skall relateras till innehållet och momentets uppläggning. Olika examinationsformer kan tillämpas." (Ur kursplan från Humfak)

Denna formulering förmedlar över huvudtaget ingen information om hur kursen examineras och är oförenlig med högskoleförordningens krav.

"Tentamen anordnas vid kursens slut. Under kursens gång kan moment som ger bonuspoäng inför tentamen förekomma. Exempel på sådana moment är duggor, inlämningsuppgifter, laborationer eller projektarbeten. Information för det aktuella kurstillfället ges via kurshemsidan." (Ur kursplan från Natfak)

Eftersom momenten som 'kan förekomma' ger "bonuspoäng" som sedan kan ingå i examinatorns bedömning av tentamen, och på grund av detta ingår i bedömningen av studentens prestation, är momenten en del av examinationen.

"Delkurser examineras genom ett eller flera provtillfällen som omfattar praktiska arbetsmoment och/eller skriftlig eller muntlig tentamen individuellt eller i grupp. Obligatorisk närvaro krävs vid praktiska moment, genomgångar, exkursioner och seminarier." (Ur kursplan från Natfak)

"Prov anordnas i slutet av kursen och/eller under kursens gång. Proven är normalt skriftliga men även andra former av examination kan förekomma." (Ur kursplan från Natfak)

"The examination consists of assigned work, short essays, and/or a final exam in written or oral form." (Ur kursplan från Handels)

"Kursens två delar bedöms separat genom olika kombinationer av examinationsformer, t.ex. seminarier, hemtentamina och essäfrågor. Då seminarier används som examination kommer dessa att ha obligatorisk närvaro." (Ur kursplan från Samfak)

"Examination sker muntligt och/eller skriftligt, i samband med undervisning eller i form av hemtentamen. Viss examination sker i samband med seminarier och gruppövningar, varför obligatorisk närvaro vid dessa moment krävs." (Ur kursplan från Humfak)

"The course education is provided through lectures, seminars and exercises. Obligatory attendance may apply for certain parts of the course (especially laboratory work and seminars). When this is the case, it is stated in the course schedule that the students receive at the start of the course. The course is examined through written examination and/or paper as well as through written exercises and laboratory work handed in," (Ur kursplan från Humfak)

"Kursen examineras löpande vid flera tillfällen och på ett antal olika sätt såsom: skriftlig och muntlig redovisning av studielagsarbete, aktivt deltagande i studielagets arbetsprocess, skriftlig individuell hemtentamen. Examinationsformerna är således både kollektiva och individuella men upplagda på ett sådant sätt att den enskilda studentens studieinsats på kursen som helhet kan urskiljas. För godkänt resultat krävs 75% närvaro vid föreläsningar, studielagsarbete, seminarier, samt närvaro vid studiebesök och exkursioner." (Ur kursplan från Humfak)

Ett annat intressant exempel är följande formulering:

"Kunskapskontroll sker genom skriftliga tentamina och genom redovisningar. Olika examinationsformer kan prövas efter samråd med studenterna. För godkänt på hela kursen krävs godkända resultat på såväl skriftliga tentamina och redovisningar som obligatoriska moment." (Ur kursplan från Natfak)

Högskoleförordningens krav är att examinationsformerna för en kurs ska framgå av kursplan. Detta villkor tycks inte vara tillfredställt om kursplanen anger att kursens examinationsform kan komma att ändras som ett resultat av ett samråd.

För kursplaner fastställda/senast reviderade före 2009-01-19 ser bilden ut som följer:

Exemplifierande uppräknig före 2009-01-19

	Antal kursplaner	Antal exemplifierande	%
Handelshögskolan	23	2	9%
Humanistisk fakultet	11	10	91%
IT-fakulteten	24	3	13%
Konstnärlig fakultet	44	8	18%
Naturvetenskaplig fakultet	52	14	27%
Sahlgrenska Akademien	38	1	3%
Samhällsvetenskaplig fakultet	39	5	13%
UFL	3	0	0%
Utbildningsvetenskaplig fakultet	7	2	29%
	241	45	
	100%	19%	

Bland dessa gäller alltså att i nästan var femte kursplan anges examinationsformerna på ett sätt som bryter mot högskoleförordningen. Detta är anmärkningsvärt höga siffror. Andelen kursplaner med exemplifierande uppräknig av examinationsformer sjunker något om man bara ser till nyare kursplaner:

Exemplifierande uppräknig efter 2009-01-19

	Antal kursplaner	Antal exemplifierande	%
Handelshögskolan	18	0	0%
Humanistisk fakultet	1	1	100%
IT-fakulteten	0	0	0%
Konstnärlig fakultet	13	1	8%
Naturvetenskaplig fakultet	6	1	17%
Sahlgrenska Akademien	49	2	4%
Samhällsvetenskaplig fakultet	17	3	18%
UFL	5	0	0%
Utbildningsvetenskaplig fakultet	9	0	0%
	118	8	
	100%	7%	

Noteras bör att av de 12 fastställda kursplanerna från Humfak som ingick i granskningen anger alltså 11 stycken (92 %) en exemplifierande uppräknig av examinationsformer.

Otydligt angivna examinationsformer

För denna mer generella typ av otydlighet ser resultaten ut som följer:

<i>Otydligt angivna examinationsformer</i>			
	Antal kursplaner	Antal otydligt angivna	%
Handelshögskolan	43	5	12%
Humanistisk fakultet	26	1	4%
IT-fakulteten	24	9	38%
Konstnärlig fakultet	57	6	11%
Naturvetenskaplig fakultet	62	12	19%
Sahlgrenska Akademien	87	13	15%
Samhällsvetenskaplig fakultet	56	13	23%
UFL	8	1	13%
Utbildningsvetenskaplig fakultet	16	4	25%
	379	64	
	100%	17%	

Var femte kursplan skulle alltså kunna förbättras genom att man förtydligar vissa formuleringarna som rör kursernas examinationsform. Som framgår av tabellen är problemet relativt jämnt spritt över fakulteterna sett till de granskade kursplanerna. Humfak sticker ut lite i positiv bemärkelse och IT-fak i negativ bemärkelse. Här följer några exempel på formuleringar:

"Bedömning sker i form av grupp- och individuell examination." (Ur kursplan från Sahlgrenska)

Denna formulering anger ingen bestämd examinationsform, utan uttrycker snarare en plattityd. Informationen som förmedlas begränsas till att studenternas prestationer kommer att bedömas individuellt och i grupp. På vilket sätt denna bedömning kommer att göras framgår inte.

"För examination krävs att alla laborationer är genomförda och godkända, samt att en slutuppgift genomförs och redovisas. Beroende på svårighetsgraden hos slutuppgiften och inlämnade övningar ges betyget Godkänd eller Väl Godkänd." (Ur kursplan från Natfak)

En "slutuppgift" kan ju innebära en hemtenta, en salstenta, en laborationsuppgift, en uppsats eller någon annan examinationsform.

"Varje delkurs tenteras för sig. Obligatoriska moment på kursen är laborationer samt andra övningar i grupp som framgår av kursens schema." (Ur kursplan från Natfak)

"Examination sker i form av tentamina, muntliga och skriftliga redovisningar, samt deltagande i seminarier och övningar och metoddemonstrationer. Tillämpningsövningar kan förekomma som fullgörs enskilt eller i grupp. Aktivt deltagande i sådana övningar är

obligatoriskt. Student som inte deltar i obligatoriska moment kan komma att behöva fullgöra extrauppgifter." (Ur kursplan från Samfak)

Här framgår inte om tentamen är muntlig, skriftlig salstentamen eller skriftlig hemtentamen.

"Kursen (och delkurserna) examineras genom skriftliga och muntliga moment." (Ur kursplan från Samfak)

Här används uttrycket "moment" för att ange en examinationsform vilket leder till stor otydlighet eftersom det kan innebära i princip vilken examinationsform som helst. På ungefär samma sätt används uttrycket i följande formulering:

"Tentamen anordnas vid kursens slut. Under kursens gång förekommer moment som ger bonuspoäng inför tentamen." (Ur kursplan från Natfak)

Förutom att användandet av "tentamen" är otydligt förekommer det även här "moment" vilka inte karaktäriseras ytterligare men som utgör en del av examinationen.

"Two sets of home problems (50 % of the total grade) and an exam (giving the remaining 50 %) at the end of the course. The final grade for the course is obtained when all compulsory parts of the course have been approved." (Ur kursplan från Natfak)

Förutom otydligheten i begreppet "exam" är formuleringen "[t]wo sets of home problems" mindre lyckad. Om två skriftliga hemtentamen avses kunde följande formulering ha använts: "Two written take-home exams" eller motsvarande.

"Assignments and written exam." (Ur kursplan från IT-fak)

Denna passage ger endast knapphändig information om hur studenterna bedöms på kursen. Vilken typ av uppgifter och hur många de är framgår inte. Inte heller framgår det om tentamen är skriftlig i sal, skriftlig hemtentamen eller om det rör sig om en muntlig tentamen. Tyvärr finns inga tecken på att bilden ljusnar när det kommer till nyare kursplaner vilket framgår av följande tabeller:

Otydligt angivna examinationsformer före 2009-01-19

	Antal kursplaner	Antal otydligt angivna	%
Handelshögskolan	23	1	4%
Humanistisk fakultet	11	0	0%
IT-fakulteten	24	9	38%
Konstnärlig fakultet	44	5	11%
Naturvetenskaplig fakultet	52	12	23%
Sahlgrenska Akademien	38	3	8%
Samhällsvetenskaplig fakultet	39	9	23%
UFL	3	0	0%
Utbildningsvetenskaplig fakultet	7	1	14%
	241	40	
	100%	17%	

Otydligt angivna examinationsformer efter 2009-01-19

	Antal kursplaner	Antal otydligt angivna	%
Handelshögskolan	18	4	22%
Humanistisk fakultet	1	0	0%
IT-fakulteten	0	0	0%
Konstnärlig fakultet	13	1	8%
Naturvetenskaplig fakultet	6	0	0%
Sahlgrenska Akademien	49	10	20%
Samhällsvetenskaplig fakultet	17	4	24%
UFL	5	1	20%
Utbildningsvetenskaplig fakultet	9	3	33%
	118	23	
	100%	19%	

Den totala andelen är, som framgår av ovanstående tabell, nästan oförändrad.

Tenta hemma eller i sal?

Om man ser till en mer specifik form av oklarhet, nämligen att det inte klart framgår av kursplanen om kurs tenteras genom en salstentamina eller en hemtentamina, ser resultaten ut som följer när bedömningsinstrumentet används på de granskade kursplanerna:

Oklart om hem- eller salstenta

	Antal kursplaner	Antal oklart angivet	%
Handelshögskolan	43	36	84%
Humanistisk fakultet	26	4	15%
IT-fakulteten	24	9	38%
Konstnärlig fakultet	57	0	0%
Naturvetenskaplig fakultet	62	39	63%
Sahlgrenska Akademien	87	42	48%
Samhällsvetenskaplig fakultet	56	18	32%
UFL 8 kursplaner	8	1	13%
Utbildningsvetenskaplig fakultet	16	5	31%
	379	154	
	100%	41%	

Notera att siffrorna för Konstfak beror på att de mer traditionella skriftliga tentamensformerna knappast förekommer alls. Notera att siffrorna gäller andel av det totala antalet kursplaner, inte bara de som tenteras via skriftlig tentamen. Endast i 27 kursplaner anges tydligt att kursen examineras via "salstentamen", "hemtentamen", "classroom exam" eller "take home exam". Detta innebär att bland de 177 kurser som helt eller delvis enligt kursplanen examineras via någon form av skriftlig tentamen eller skriftligt prov är 150 otydliga på detta sätt. Andelen otydliga uppgår alltså till 85 %. Inte heller här förbättras situationen efter det att "Kursplanemallen" gör detta krav explicit:

Oklart om hem- eller salstenta före 2009-01-19

	Antal kursplaner	Antal oklart angivet	%
Handelshögskolan	23	21	91%
Humanistisk fakultet	11	4	36%
IT-fakulteten	24	9	38%
Konstnärlig fakultet	44	0	0%
Naturvetenskaplig fakultet	52	31	60%
Sahlgrenska Akademien	38	17	45%
Samhällsvetenskaplig fakultet	39	12	31%
UFL	3	0	0%
Utbildningsvetenskaplig fakultet	7	2	29%
	241	96	
	100%	40%	

Oklart om hem eller salstenta efter 2009-01-19

	Antal kursplaner	Antal oklart angivet	%
Handelshögskolan	18	14	78%
Humanistisk fakultet	1	0	0%
IT-fakulteten	0	0	0%
Konstnärlig fakultet	13	0	0%
Naturvetenskaplig fakultet	6	4	67%
Sahlgrenska Akademien	49	25	51%
Samhällsvetenskaplig fakultet	17	6	35%
UFL	5	1	20%
Utbildningsvetenskaplig fakultet	9	3	33%
	118	53	
	100%	45%	

En del av dessa siffror kan säkert förklaras med att man på många ställen anser att "skriftlig examination" eller "skriftlig tentamina" *betyder* salstentamina. Kursplanerna måste dock tydliggöras för att leva upp till "Kursplanemallens" krav på tydlighet.

Avslutande reflektioner

Sammantaget kan undersökningen sägas ha blottlagt omfattande brister i de granskade kursplanerna och därigenom även tecken på brister i kursplanerna i stort vid Göteborgs universitet. Bristerna rör centrala komponenter i kursplanerna, lärandemål och examinationsformer, vilka påverkar rättsäkerheten i bedömningen av studenterna. Eftersom kursplanens föreskrifter utgör en grund för den myndighetsutövning som examinator, via betygsbesluten, utövar mot studenten är det mycket viktigt att dokumentet är tydligt och korrekt utformat. Till detta kommer också att dokumentet kan spela en viktig pedagogisk roll både för lärare och studenter. Även här krävs dock att utformningen är tydlig och lever upp till gällande krav.

Kursplaner är till sin karaktär sådana att man endast kan närma sig en optimal utformning. En kursplan innehåller många olika komponenter som kan formuleras på många olika, fullt tillfredställande, sätt. Kursplaner kan skilja sig åt genom att till exempel inte reglera eller nämna en viktig komponent eller reglera en komponent på ett olämpligt eller direkt felaktigt sätt. Ett lärandemål kan utformas på väldigt många olika sätt där det många gånger kan vara svårt eller omöjligt att bestämma vilket som är det bästa sättet, speciellt utan den nödvändiga ämneskännedomen. Detta omöjliggör dock inte att en viss punkt i en kursplan, till exempel dess examinationsform eller de ingående lärandemålen på goda grunder kan sägas vara olämpliga eller direkt felaktigt angivna. *Ingen* institution har uteslutande kursplaner som inte kan förbättras och *alla* institutioner skulle tjäna på en översyn av sina kursplaner och de förbättringar som det skulle innebära.

Möjligen har Bolognaanpassningen av kursplanerna ibland inneburit att man har försökt att utifrån äldre kursplaners mål- och innehållsformuleringar formulera lärandemål på ett allt för direkt och ofreflekterat sätt. Övergången från gamla kursmål till lärandemål är inte bara en förändring i begreppsbyggning utan även en ganska radikal substantiell förändring. Granskningen ger vid handen att lärandemålen många gånger försöker fånga in alltför mycket. En del av de brister som återfinns i kursplanernas lärandemål kan kanske förklaras med hänvisning till att man försökt ange *allt* som studenterna ska veta, förstå och ha insikter i efter det att de genomgått kursen. Detta istället för att utgå från vad universitetet, via alla de lärare som examinerar studenter, ska testa och gå i god för att studenterna kan efter genomgången kurs. Lärandemål som gapar efter för mycket mister nog allt som oftast sin examinerbarhet. Allt som en student faktiskt lär sig av en kurs kan inte testas, men universitetet måste kunna testa allt som en kursplan, via de uppställda lärandemålen,

anger att studenterna ska kunna. Kravet på att lärandemål ska vara examinerbara påverkar hur man bör utforma kursplanerna på ett ganska genomgripande sätt.

Undersökningen har även visat på ett par positiva tecken. Även om underlaget är för begränsat för att man ska kunna dra några säkra slutsatser kan man notera att när det kommer till lärandemålen examinerbarhet och exemplifierande uppräkningsformer av examinationsformer finns det tecken på vissa förbättringar över tid. Andelen nya kursplaner (fastställda/senast reviderade efter 2009-01-19) med minst ett icke-examinerbart lärandemål sjunker till 42 % (49 av 118) jämfört med 71 % (172 av 241) för äldre kursplaner (fastställda/senast reviderade före 2009-01-19). Även den exemplifierande uppräkningsformen av examinationsformer blir ovanligare om man ser till nyare kursplaner och sjunker från 19 % (45 av 241) till 7 % (8 av 118).

Referenser

"Att skriva förväntade studieresultat - Stöd för att skriva förväntade studieresultat på kursnivå", Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildning (NSHU), 2006-10-11

"Föreskrifter för kursplan och kursplanemall", Göteborgs universitet, (Dnr. G 25 5247/06)

Göteborgs universitets årsredovisning 2009

"Handledning för kursplanerevidering med anledning av högskolereformen 2007", Göteborgs universitet, (Dnr. N22 4793/03), 2006-04-25

"Handledning för kursplanerevidering med anledning av högskolereformen 2007", Göteborgs universitets, (Dnr. N2 1799/07), Fastställd 2006-05-15, reviderad 2007-05-14

"Kvalitet för lärande' -förslag på ett nytt system för kvalitetsutvärdering av högskoleutbildningar", Lena Adamson huvudsekreterare Högskoleverket, 2009-11-13. Presentationen finns tillgänglig på: http://www.programkontoret.se/Global/aktuellt/bologna/Lena_Adamson_nytt_kvalitesutvarderingssystem_hsv_SU_nov_2009.pdf

"Taxonomy of educational objectives, The classification of Educational Goals, Handbook I: Cognitive Domain", (ed.) Benjamin S. Bloom, 1968.

"Teaching at university - a guide for postgraduates and researchers", Morss & Murray, 2005.

"Tillsynsbesöket vid Lunds universitet 2008", Högskoleverket, Rapport 2009:32 R"

Statistik från Högskoleverkets hemsida, <http://www.hsv.se>

Information från Göteborgs universitets hemsida, <http://www.gu.se>

Bilaga: Utbildningsprogram som ingick i undersökningen

- 1 Apotekarprogrammet
- 2 Arbetsterapeutprogrammet
- 3 Audionomprogrammet
- 4 Biomedicinska analytikerprogrammet
- 5 Dietistprogrammet
- 6 Folkhälsovetenskapligt program med hälsoekonomi
- 7 Hälsopromotionsprogrammet
- 8 Logopedprogrammet
- 9 Läkarpåprogrammet
- 10 Receptarieprogrammet/Farmaci
- 11 Röntgensjuksköterskeprogrammet
- 12 Sjukgymnastprogrammet
- 13 Sjukhusfysikerprogrammet
- 14 Sjuksköterskeprogrammet
- 15 Sports coaching
- 16 Tandhygienistprogrammet
- 17 Tandläkarprogrammet
- 18 Tandteknikerprogrammet
- 19 Biologi, kandidatprogram
- 20 Datorstödd fysikalisk mätteknik
- 21 Fysik, kandidatprogram
- 22 Geografi, kandidatprogram
- 23 Geovetenskap, kandidatprogram
- 24 Kemi, kandidatprogram
- 25 Läkemedelskemi, kandidatprogram
- 26 Marina vetenskaper, kandidatprogram
- 27 Matematikprogrammet
- 28 Miljövetenskap med inriktning naturvetenskap, kandidatprogram
- 29 Molekylärbiologi, kandidatprogram
- 30 Naturvårdsbiologi/Ranger, kandidatprogram
- 31 Bebyggelseantikvariskt program
- 32 Konservatorsprogrammet
- 33 Kultur, kandidatprogram
- 34 Kulturarvsstudier, kandidatprogram
- 35 Religionsvetenskapligt program, kandidatprogram
- 36 Teologiskt program, kandidatprogram
- 37 Bygghantverksprogrammet
- 38 Konstnärligt kandidatprogram i design
- 39 Konstnärligt kandidatprogram i fri konst
- 40 Konstnärligt kandidatprogram Järn och stål, offentlig gestaltning
- 41 Konstnärligt kandidatprogram keramikkonst
- 42 Konstnärligt kandidatprogram i möbeldesign med inriktning trä
- 43 Konstnärligt kandidatprogram i smyckekonst
- 44 Konstnärligt kandidatprogram i textilkläder - formgivning
- 45 Konstnärligt kandidatprogram i textilkonst
- 46 Konstnärligt utbildningsprogram, litterär gestaltning
- 47 Landskapsvårdens hantverk
- 48 Trädgårdens hantverk och design
- 49 Konstnärligt kandidatprogram i fotografi
- 50 Konstnärligt kandidatprogram i musik
- 51 Konstnärligt kandidatprogram i musikal
- 52 Konstnärligt kandidatprogram i opera
- 53 Konstnärligt kandidatprogram i teater, inriktning skådespeleri
- 54 Arbetsvetarprogrammet- programmet för analys och utvärdering av arbete och arbetsmarknad
- 55 Europaprogrammet
- 56 Journalistprogrammet
- 57 Kandidatprogrammet i Globala studier
- 58 Kandidatprogrammet i offentlig förvaltning
- 59 Medie- och kommunikationsvetarprogrammet
- 60 Personalvetarprogrammet
- 61 Psykolog programmet

62 Samhällsvetenskapligt miljövetarprogram
 63 Socionomprogrammet
 64 Statsvetarprogrammet
 65 Handelshögskolans ekonomprogram
 66 Handelshögskolans logistikprogram
 67 Juristprogrammet
 68 Kostekonomprogrammet med inriktning mot ledarskap, 180 hp
 69 Restaurangmanagerprogrammet, 180 hp
 70 Lärarprogrammet
 71 Datavetenskapligt program:
 72 Software Engineering & Management
 73 Systemvetenskap
 74 Naturvetenskap med inriktning mot vin, kandidatprogram
 75 Konstnärligt kandidatprogram i filmisk gestaltning - regi och produktion
 76 Språkteknologiprogrammet
 77 Arbetsvetenskap, magisterprogram, 60 hp
 78 Arkeologisk praktik och teori, 120 hp
 79 Atmospheric Science, Master Program, 120 hp
 80 Barnmorskeprogrammet, 90.0 hp
 81 Biologi, Masterprogram, 120 hp
 82 C:Art:Media, Master´s Programme, 120.0 hp
 83 Complex Adaptive Systems, Master Program, 120.0 hp
 84 Computer Science, Master´s Programme, 120.0 hp
 85 Deutsche Gegenwartsliteratur: Rezeption, Vermittlung und Kontext, 120hp
 86 Ecotoxicology, Master Program, 120.0 hp
 87 Fysisk oceanografi, masterprogram, 120.0 hp
 88 Geovetenskap, Masterprogram, 120.0 hp
 89 Idrottsvetenskapliga programmet masterexamen, 120.0 hp
 90 International Master Programme in Educational Research, 120.0 hp
 91 IT Management, masterprogram, 120.0 hp
 92 IT och innovation i offentlig sektor, masterprogram, 120 hp
 93 Journalistprogrammet, magisternivå, 60hp
 94 Kemi, masterprogram, 120 hp
 95 Konstnärligt magisterprogram i film med inriktning mot curator för film och video, 60.0 hp
 96 Konstnärligt masterprogram i Design, 120 hp
 97 Konstnärligt masterprogram i filmisk gestaltning - regi och produktion, 120hp
 98 Konstnärligt masterprogram i fotografi, 120.0 hp
 99 Konstnärligt masterprogram i fri konst, 120.0 hp
 100 Konstnärligt masterprogram i konsthantverk, 120.0 hp
 101 Konstnärligt masterprogram i musik, 120hp
 102 Konstnärligt masterprogram i opera, 120.0 hp
 103 Konstnärligt masterprogram i teater, inriktning fördjupat skådespeleri, 120.0 hp
 104 Konstnärligt masterprogram i tillämpad konst och formgivning, 120hp
 105 Kulturarv och modernitet: materiellt och immateriellt under 1000 år, 120 hp
 106 Lärande, kommunikation och informationsteknologi, 60hp
 107 Magister-/Masterprogram i svenska som andraspråk, 120 hp
 108 Marina vetenskaper, masterprogram, 120 hp
 109 Master´s Programme in International Museum Studies, 120hp
 110 Master's Programme in Social Work and Human Rights, 120 hp
 111 Master in Communication, 120 hp
 112 Master of Science in Accounting, 120 hp
 113 Master of Science in Economics, 120 hp
 114 Master of Science in Environmental Management and Economics, 120 hp
 115 Master of Science in Finance, 120 hp
 116 Master of Science in Innovation and Industrial Management, 120 hp
 117 Master of Science in Intellectual Capital Management, 120 hp
 118 Master of Science in International Business and Trade, 120hp
 119 Master of Science in Logistics and Transport Management, 120 hp
 120 Master of Science in Management, 120hp
 121 Master of Science in Marketing and Consumption, 120hp
 122 Master of Science in Tourism and Hospitality Management, 120hp
 123 Masterprogram i folkhälsovetenskap med hälsoekonomi, 120hp
 124 Masterprogram i kulturvård, 120hp
 125 Masterprogram i matematiska vetenskaper, 120hp
 126 Masterprogram i Mänskliga rättigheter, 120 hp

127 Masterprogram i pedagogik med inriktning mot lärande, kommunikation och informationsteknologi, 120 hp
 128 Masterprogram i socialt arbete, 120hp
 129 Masterprogram i sociologi, med samhällsanalytisk inriktning, 120hp
 130 Masterprogram i utbildningsledarskap, 120hp
 131 Masterprogram i utbildningsvetenskap med inriktning mot barn och ungdom, 120hp
 132 Masterprogram med inriktning mot Business & Design, 120 hp
 133 Master Programme in Business Creation and Entrepreneurship in Biomedicine, 120 hp
 134 Master Programme in European Studies, 120 hp
 135 Master Programme in Global Studies, 120 hp
 136 Master Programme in Human Resource Management and Labour Relations, 120.0 hp
 137 Master Programme in International Administration and Global Governance, 120hp
 138 Masterprogrammet i Kriminologi, 120hp
 139 Masterprogrammet i Offentlig förvaltning, 120 hp
 140 Masterprogrammet i Statsvetenskap, 120hp
 141 Miljö- och hälsoskydd, masterprogram, 120hp
 142 Miljövetenskap med naturvetenskaplig inriktning, masterprogram, 120 hp
 143 Molekylärbiologi, masterprogram, 120.0 hp
 144 Organisk kemi och läkemedelskemi, masterprogram, 120hp
 145 Physics, Master Program, 120hp
 146 Physics of Materials and Biological Systems, Master Program, 120hp
 147 Programmet för kompletterande utbildning för läkare med utländsk examen, 60.0 hp
 148 Programmet för kompletterande utbildning för tandläkare med examen från länder utanför EU/EES/Schweiz, 60hp
 149 Psykoterapeutprogrammet, 90hp
 150 Software Engineering and Management, masterprogram, 120.0 hp
 151 Specialistsjuksköterskeprogrammet med inriktning mot anestesijukvård, 60.0 hp
 152 Specialistsjuksköterskeprogrammet med inriktning mot distriktssköterska, 75.0 hp
 153 Specialistsjuksköterskeprogrammet med inriktning mot hälso- och sjukvård för barn och ungdomar, 60.0 hp
 154 Specialistsjuksköterskeprogrammet med inriktning mot intensivvård , 60.0 hp
 155 Specialistsjuksköterskeprogrammet med inriktning mot kirurgisk vård, 60.0 hp
 156 Specialistsjuksköterskeprogrammet med inriktning mot onkologisk vård, 60.0 hp
 157 Specialistsjuksköterskeprogrammet med inriktning mot operationssjukvård, 60.0 hp
 158 Specialistsjuksköterskeprogrammet med inriktning mot psykiatrisk vård, 60.0 hp
 159 Specialistsjuksköterskeprogrammet med inriktning mot vård av äldre, 60.0 hp
 160 Speciallärarprogrammet, 90.0 hp
 161 Specialpedagogiska programmet, 90.0 hp
 162 Språkteknologi, masterprogram, 120.0 hp
 163 Systembiologi, masterprogram, 120.0 hp
 164 Teologiskt program, magister- och masterprogram på avancerad nivå, 120.0 hp
 165 Översättarprogrammet, 120.0 hp
 166 Programmet för kompletterande utbildning för sjuksköterskor med examen från länder utanför EU/EES/Schweiz, 60hp